

A study of virtual education and its role in the realization of the curriculum of the first elementary course

Hosein Akhlagh Khoob akhlaghkhobv\@gmail.com.
Seifollah Fazlollahi Ghamshi fazlollahigh@yahoo.com

Abstract:

Education in cyberspace does not simply mean the transfer of educational information. What is important is the correct and effective transfer of educational content. The first principle in education is to communicate effectively with students, especially elementary school students in the first year, because it is the foundation in the construction of education, primary school is the first and most effective place for students to learn and develop their talents and personality formation. Therefore, with the closure of schools in the current situation, virtual education in schools, especially in elementary school, has received a lot of attention. The first teachings are always the most effective, because when a person first learns something, he learns it as he was taught. In this study, we have concluded that students learn many educational materials and concepts through interaction and communication with others and the environment. Usually, students have this interaction in face-to-face classes, but this is not the case in virtual classrooms. Therefore, education in cyberspace needs a suitable context to lead to the formation of communication and interaction so that they can learn educational content. The purpose of this study was to investigate e-learning and its role in the realization of the intended curriculum of the first elementary school. For this purpose, the library method has been used.

Keywords: Virtual education, curriculum, first elementary course

بررسی آموزش مجازی و نقش آن در تحقق برنامه درسی دوره اول ابتدایی

حسین اخلاق خوب^۱
سیفاله فضل الهی قمشی^۲
صص ۴۶-۵۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۲/۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۳/۵

چکیده

آموزش در فضای مجازی صرفاً به معنای انتقال اطلاعات آموزشی نیست آنچه اهمیت دارد انتقال صحیح و تأثیرگذار مطالب آموزشی است. اصل اول در آموزش برقراری ارتباط مؤثر با دانش آموزان است به‌ویژه دانش آموزان مقطع ابتدایی دوره اول به دلیل آنکه حکم زیر بنایی را در ساخت تعلیم و تربیت دارد، دبستان اولین و مؤثرترین محل برای یادگیری دانش آموزان و پرورش استعداد و شکل‌گیری شخصیت آن‌ها هست. لذا با تعطیلی مدارس در شرایط فعلی، آموزش مجازی در مدارس به‌ویژه مقطع ابتدایی بسیار موردتوجه قرار گرفته است، اولین آموزش‌ها همیشه تأثیرگذارترین هستند، ازاین جهت که وقتی فرد مطلبی را برای اولین بار آموزش می‌بیند، آن را به همان‌گونه‌ای فرامی‌گیرد که به او تعلیم داده‌اند. در این پژوهش به این نتیجه رسیده‌ایم که دانش آموزان از طریق تعامل و برقراری ارتباط با اطرافیان و محیط است که بسیاری از مطالب و مفاهیم آموزشی را فرامی‌گیرند، به‌طورمعمول در کلاس‌های درس حضوری دانش آموزان از این تعامل برخوردار هستند اما در کلاس‌های مجازی این‌طور نیست. لذا آموزش در فضای مجازی نیازمند بستری مناسب هست تا منجر به شکل‌گیری ارتباط و تعامل شود تا از طریق آن بتوانند محتوای آموزشی را فراگیرند. هدف تحقیق انجام‌شده بررسی آموزش مجازی و نقش آن در تحقق برنامه درسی قصد شده دوره اول ابتدایی بود برای این منظور از روش کتابخانه‌ای استفاده‌شده است.

کلیدواژه‌ها: آموزش مجازی، برنامه درسی، دوره اول ابتدایی

^۱ گروه مدیریت آموزشی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران/akhlaghkhub۷۱@gmail.com

^۲ گروه مدیریت آموزشی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران (نویسنده مسئول)/fazlollahigh@yahoo.com

مقدمه

تدریس مجازی^۳ یا الکترونیکی، آموزشی مبتنی بر وب فناوری‌های ارتباطی و از راه وسایل ارتباطی و شبکه‌های رایانه‌ای به‌ویژه اینترنت است. اصطلاح آموزش مجازی شامل مجموعه‌ای وسیع از کاربردها و عملکردها از جمله آموزش غیرحضوری و کتابخانه‌های الکترونیکی است (سراجی و عطاران، ۱۳۹۷ ص. ۱۲). آموزش الکترونیکی به انسان قدرت یادگیری خارج از محیط فیزیکی کلاس را می‌دهد. آموزش از راه دور هم اکنون سال‌هاست که در دنیا متداول و رایج است، اما ترکیب این نوع آموزش با اینترنت منجر به ابداع روش جدید تدریس به نام آموزش مجازی شده است (موحد، محمدی، ۱۳۸۲، ص ۹۸). در ایام شیوع بیماری کرونا اهمیت آموزش مجازی و فراهم کردن زیرساخت‌های لازم برای توسعه فرصت آموزش از راه دور و آموزش مجازی دوچندان از قبل شده است و گوشی هوشمند در دسترس‌ترین وسیله در بین معلمان و دانش‌آموزان می‌باشد، اتصال به اینترنت با استفاده از گوشی هوشمند برای جستجوی اطلاعات و تمرینات درسی و نیز استفاده از شبکه‌های اجتماعی^۴ بیشترین میزان استفاده را در میان معلمان و دانش‌آموزان داراست؛ ناگفته نماند نرم‌افزارهایی وجود دارند که امکان تدریس آنلاین یا مدرسه آنلاین یا همان کلاس‌های مجازی را فراهم می‌کنند برخی از این نرم‌افزارها رایگان و برخی دیگر مستلزم پرداخت هزینه هستند که می‌توان با استفاده از آن‌ها تدریس یک درس را طراحی کرد (تسنیم، ۱۳۹۸). با توجه به شیوع ویروس کرونا و عدم برگزاری کلاس‌های حضوری و فیزیکی در مدارس، آموزش مجازی با داشتن امکانات ارتباطی کافی و با اتصال به شبکه‌های ملی و جهانی، ارتباط معلم و دانش‌آموز را با یکدیگر و دسترسی آنان را به منابع عظیم علمی و محتوای آموزشی فراهم می‌کند. در آموزش مجازی یکی از هدف‌های عالی نظام تعلیم و تربیت، افزایش کیفیت یادگیری دانش‌آموزان و رشد علمی و فرهنگی آنان می‌باشد. استفاده از آموزش الکترونیکی و فناوری‌های نوین آموزشی در مدارس و بهره‌گیری از آن‌ها در مراکز آموزشی، هرچند که نمی‌تواند تنها ابزار مقابله با تهدیدها و رهایی از امواج خروشان تغییرات پرشتاب جامعه بشری باشد، اما به محیط‌های آموزشی نوید می‌دهد که با استفاده مستمر از این فناوری حداقل در امر آموزش گامی مؤثر بردارند (جان قربان، ۱۳۹۶). شیوع ویروس کرونا تأثیر عمیق و گسترده روانی بر روی دانشجویان و دانش‌آموزان و همه فعالان عرصه آموزش، محدودیت زمان برای ترم تحصیلی، حجم و محتوای زمان‌بندی‌شده و اینکه عمده دروس برای فضای حقیقی و حضوری طراحی شده است و ارائه آن در فضای مجازی نیاز به تغییر محتوا یا تبدیل محتوا در فرمت متناسب با فضای مجازی دارد، کم‌رنگ شدن فضای احساسی و عاطفی در فضای مجازی از موارد چالش‌برانگیز است (هدایتی، ۱۳۹۹). امروزه با پیشرفت ارتباطات اجتماعی، امکان تعامل اجتماعی و اطلاعاتی بین همه افراد جامعه به وجود آمده است و اینترنت به‌عنوان عامل پیوند بین فردی در فضای مجازی محسوب می‌شود. به‌منظور ارتقای کیفیت آموزش در مراکز علمی و آموزشی در کشورهای توسعه‌یافته دنیا، استفاده از فناوری‌های ارتباطی به‌خصوص استفاده از اینترنت تشویق و تبلیغ می‌شود. تحقیقات متعددی مفید بودن فناوری‌های ارتباطی در آموزش را مورد ارزیابی قرار داده‌اند که نتایج متفاوتی را نشان می‌دهند؛ بنابراین برای شناخت بهتر تأثیرگذاری استفاده از اینترنت، توجه به جنبه‌هایی از احساس خودکارآمدی، انگیزش تحصیلی^۵ و پیشرفت تحصیلی^۶ دانش‌آموزان ضروری خواهد بود هدف تحقیق انجام‌شده بررسی آموزش مجازی و نقش آن در تحقق برنامه درسی قصد شده دوره اول ابتدایی بود، پاسخ به این سؤال مهم بوده است: استفاده از رسانه‌های آموزشی و فضای مجازی چه نقشی در تحقق برنامه درسی دوره اول ابتدایی دارد؟ میزان استفاده دانش‌آموزان از رسانه‌های فضای مجازی چقدر است؟ نتایجی که از این تحقیق به دست می‌آیند به‌خوبی می‌توانند راهگشای معلمان و متصدیان امر آموزش و پرورش باشند؛ چراکه این تحقیق بیان می‌کند دانش‌آموزان دوره اول ابتدایی تا چه میزان به استفاده از فضای مجازی علاقه‌مند هستند.

^۳. Virtual teaching

^۴. Social Networks

^۵. educational motivation

^۶. Educational progress

اهمیت و ضرورت

آموزش ابتدایی، به عنوان اولین مرحله آموزش همگانی مطرح است. آموزش ابتدایی، کودکان را برای مقاطع بالاتر آماده می کند و چنانچه از نظر کمی و کیفی در سطح بالاتری ارائه شود، افت تحصیلی و ترک تحصیل در مقاطع بعدی، کمتر می شود. اگر آموزش ابتدایی در سطح گسترده ای صورت بگیرد و اکثریت یا تمام کودکان واجب التعلیم ایرانی را تحت پوشش قرار بدهد، می تواند، بی سوادی را در کشور ریشه کن کند (مهر محمدی، ۱۳۸۱). یکی از ارکان مهم تعلیم و تربیت، برنامه ریزی درسی^۷ است. بدون برنامه ریزی، در هیچ دوره ای نمی توان کاری را انجام داد. برنامه ریزی درسی در دوره ابتدایی، به سه مرحله طراحی^۸، اجرا^۹ و ارزشیابی^{۱۰} تقسیم می شود: مرحله طراحی: معلم به طراحی دوره می پردازد، یعنی چگونگی محتوا، ارائه، سازمان دهی محتوا، ارزشیابی، روش های آن مشخص می شوند (دلور، ۱۳۹۲). مهم ترین هدف در دوره ابتدایی، پرورش استعداد های کودکان می باشد. منظور از استعداد، توانایی و قابلیت های بالقوه دانش آموزان است. استعدادها دودسته عمومی و خاص می باشند. استعداد های عمومی، باید در همه افراد جامعه شکوفا شوند و گرنه، افراد قادر به مشارکت در فعالیتهای گروهی و اجتماعی نیستند. برای مثال، در این زمینه می توان به پرورش قوای تفهیم در کودکان اشاره کرد. در دوره ابتدایی، باید بین افراد تفاهم و توافق عمومی ایجاد شود؛ چون این امر سبب تقویت وجوه تشابه افراد می گردد. استعداد های خاص، استعداد هایی هستند که در همه افراد به یک اندازه وجود ندارند و افراد، از نظر استعداد های خاص متفاوت هستند. برخی از افراد در یک استعداد خاص از بقیه بالاترند و عده ای در استعداد خاص دیگری، مانند استعداد ریاضی، موسیقی، نقاشی برتر هستند (تقی پور، ۱۳۸۷، ص ۵۴).

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

آموزش از راه دور ریشه در زمان های قدیم داشته و به عقیده بعضی از صاحب نظران به زمان افلاطون و شاگردش دیونسیس می رسد ولی از آنجایی که شواهد نشان می دهد اولین آموزش از راه دور به شیوه پستی و مبادله مواد آموزشی و پرسش و پاسخ از طریق پست در سال های ۱۷۲۸ میلادی انجام گرفته است از آن زمان تا به حال شکل های مختلفی از آموزش به صورت های ترویجی، ارشادی و دانشگاهی از طریق مکاتبه، ضبط صوت، برنامه های تلویزیونی، ویدئویی و اخیراً ماهواره ای و... انجام پذیرفته است؛ اما آموزش از راه دور به شیوه های جدید یعنی با بهره گیری از فناوری نوین کامپیوتری و از همه مهم تر اینترنت پدیده ای نو بود. آموزش مجازی برای اولین بار در قرن ۱۹ به عنوان تحصیلات مکاتبه ای Correspondence Study شناخته شد. پس از چندی تحصیلات مکاتبه ای با استفاده از سیستم پستی فراگیر شد و مدارس و دیگر موسسه های دارای صلاحیت به ارائه آموزش مجازی با استفاده از پست پرداختند و ارتباط نوشتاری معلمان و دانش آموزان را برقرار کردند. ایالات متحده تنها کشور ارائه دهنده تحصیلات مکاتبه ای نبود، بلکه کشورهای اروپایی نیز از اوایل دهه ۱۸۴۰ دوره هایی برای آموزش خلاصه نویسی و زبان ارائه کردند (بابایی، درخشان فرد، سلطانی گول، ۱۳۹۵). شریفی، فتح آبادی، شکری و پاک دامن (۱۳۹۸) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که آموزش الکترونیکی می تواند جایگزین مناسبی برای آموزش حضوری باشد. با توجه به وضعیت کرونایی و ایام تحصیلی و نیاز به ادامه تحصیل سبب شده است تا همه دانش آموزان و دانشجویان به فضای مجازی و کلاس های برخط روی بیاورند و برنامه های آموزشی خود را از طریق شبکه های اجتماعی و یا اینترنت دنبال کنند. این حد از استقبال و وابستگی نشان دهنده آن است که نه تنها مسئولان و پدر و مادر با استفاده از اینترنت مخالف نیستند، بلکه بر بهره برداری از فضای مجازی تأکید و اصرار دارند؛ بنابراین نمی توان کسی را نسبت به استفاده از اینترنت منع کرد. نتایج تحقیق صالحی نژاد، در تاج، سیف و فرخی (۱۳۹۸) با عنوان اثربخشی بسته آموزشی مبتنی بر نرم افزار چند رسانه ای ساخت نقشه ذهنی

^۷. Curriculum

^۸. Designing

^۹. Run

^{۱۰}. assessment

بر مهارت‌های شناختی درس علوم نشان داد که از آموزش مبتنی بر نرم‌افزار، ساخت نقشه ذهنی را برای ارتقای عملکردهای شناختی^{۱۱} از جمله سرعت پردازش اطلاعات دانش آموزان افزایش می‌دهد.

در تحقیقی که فرید (۱۳۹۷) تحت عنوان بررسی ابعاد تربیتی فضای مجازی انجام داده است بیان داشته که فضای مجازی علاوه بر آنکه آثار مثبت فراوانی بر فرآیند آموزش هر کشور دارد، پیامدهای زیان باری نیز می‌تواند در این عرصه بر پیکره نظام آموزشی داشته باشد؛ از جمله اینکه بر تعلیم و تربیت اسلامی آثار منفی می‌تواند بگذارد. در راهکارهایی که ارائه شده، بیشتر بر نقش پدر و مادر (خانواده) و مدرسه در این راستا تأکید شده است. امید است با به کارگیری بهتر از این فناوری بتوانیم در امر آموزش و پرورش که زیربنای همه سازمان‌های یک کشور است، به سوی دانش و تولید بیشتر حرکت کنیم. در نتیجه آموزش و پرورش باید محیط و شرایط مناسب علمی و فرهنگی برای دانش آموزان با همکاری بخش‌های ذی‌ربط از جمله مخابرات و صداوسیما فراهم کند؛ چراکه دانش آموزان خارج از مدرسه، به خصوص در مناطق شهری، به دلیل بودن فضای کافی برای سرگرمی و ورزش، به سراغ کامپیوتر و اینترنت می‌روند و خیلی از اطلاعاتی را که نباید یاد بگیرند، یاد می‌گیرند و این می‌تواند یک فرصت برای آموزش و پرورش برای ترویج و انتشار اطلاعات و مطالب درسی به صورت غیرمستقیم برای دانش آموزان باشد. روی (۲۰۱۵) در پژوهش خود با عنوان چالش‌های به کارگیری آموزش همکاران مجازی در کنیا که به روش آمیخته صورت گرفته، زیرساخت نامناسب، آموزش ناکافی، محدودیت‌های مالی، کمبود پهنای باند، فقدان سیاست‌ها و روش‌های اجرای آموزش الکترونیک، فقدان مهارت کارکنان بخش آموزش، عدم علاقه و بی‌تعهدی کارکنان را از موانع بهبود کیفیت در حوزه آموزش‌های مجازی می‌دانند. آن‌ها همچنین فقدان آگاهی درباره سودمندی کاربرد آموزش الکترونیک، فقدان درک روشن از ماهیت و چیستی آموزش الکترونیک، مقاومت مدرسان برای پذیرش و کاربرد یادگیری الکترونیک، مقاومت فراگیران در برابر تغییر روش‌های سنتی آموزش، عدم دسترسی مداوم به و بسایت‌های آموزش الکترونیک، نبود حمایت‌های دولت و مؤسسات آموزشی از آموزش‌های الکترونیک را به عنوان مهم‌ترین موانع آموزش الکترونیک ذکر می‌کنند. یافته‌های پژوهش تیلر (۲۰۱۲) نشان می‌دهد که شبکه‌های اجتماعی مجازی در ترکیب بانفوذ قدرت‌های غربی، حرکتی را به سوی همگن‌سازی جهان آغاز کرده‌اند که این حرکت سبب ایجاد تضاد و ستیز در جهان و حرکت برخی ملت‌ها به سوی شکست و تضعیف هویت ملی و سنت‌هایشان شده است. او معتقد است که به واسطه این شبکه‌های اجتماعی مجازی افراد قابل توجهی در سراسر دنیا در تعامل با یکدیگر قرار گرفته‌اند و با فرهنگ و عقاید بیگانه روبه‌رو شده‌اند و در خصوص از دست دادن هویت ملی و دینی‌شان احساس خطر کرده‌اند (به نقل از عدلی پور و همکاران، ۱۳۹۳). روش‌های آموزشی مبتنی بر فضای مجازی در سال ۲۰۰۵ از سوی یونسکو به عنوان مؤثرترین روش یاددهی-یادگیری^{۱۲} معرفی شده است. تجربه‌های کسب‌شده در این زمینه بسیار مفید است و آموزش و پرورش دیگر نمی‌تواند با مدل قبلی به نحو مطلوبی به آموزش بپردازد و باید تغییرات ساختاری و دیجیتالی را در سرلوحه و اولویت کاری خود قرار دهد و در سراسر کشور آن را فراگیر کند؛ بنابراین در شرایط ایجاد بحران، مانند شیوع بیماری کرونا در جهان و ایران و تعطیلی طولانی مدت مدارس ضرورت توجه به آموزش‌های مجازی و الکترونیک بیش از پیش احساس می‌شود (باقر زاده، ۱۳۹۹).

نقش آموزش مجازی بر کارکرد برنامه درسی

کارکرد برنامه درسی دوره ابتدایی به وسیله دو عامل اساسی تعیین می‌شود. از یک سو، میلیون‌ها کودک مدرسه رو در کشور وجود دارند. کودکانی با پتانسیل بسیار زیاد برای زندگی در جامعه، اما متفاوت از نظر توانایی و ظرفیت یادگیری. از سوی دیگر، در جامعه مسائل بی‌شماری وجود دارند و باید برای بهبود و غنی‌تر کردن زندگی انسان‌ها کارهایی انجام بگیرد (تایلر، ۱۳۷۶). یادگیری الکترونیک، یادگیری مبتنی بر وب، یادگیری مبتنی بر کامپیوتر و یادگیری مجازی است و شامل دریافت اطلاعات از اینترنت و انواع چندرسانه‌ای‌ها مانند رسانه‌های دیداری، شنیداری، ماهواره، ضبط صوت، تلویزیون و دیسک‌های فشرده می‌شود. عبارات بیان‌شده برای توصیف یادگیری در محیط‌هایی است که فراگیران و معلمان از لحاظ

^{۱۱}. Cognitive function

^{۱۲}. Teaching learning

فیزیکی در یک مکان نیستند (سراجی و عطاران، ۱۳۹۷، ص ۱۳). دوره‌ی ابتدایی و برنامه‌ی درسی آن، مبنایی برای آموزش در دوره‌های بعد است. ویژگی‌های منحصر به فرد دوره ابتدایی این است که بنیاد و اساس رفتار در این دوره پی‌ریزی می‌شود و رفتار انسان بزرگسال محصول آموخته‌های او در خردسالی است، دوره کودکی از مهم‌ترین دوره‌های رشد و تحول آدمی است و توجه به ویژگی‌های مختلف رشد کودکان برای معلمان و مربیان بسیار حائز اهمیت است. دوره‌ی ابتدایی دوره‌ی شخصیت پروری است و در این دوره باید به ابعاد گوناگون وجود دانش‌آموز توجه شود مهم‌ترین خصوصیات دانش‌آموزان دوره اول ابتدایی را می‌توان در پنج خصوصیت بدنی، ذهنی، اجتماعی، اخلاقی و عاطفی دسته‌بندی نمود:

۱. خصوصیات بدنی^{۱۳}: بیش از حد فعال بوده و برای مدت‌زمان طولانی عدم تمرکز دارند. در این محدوده سنی، کنترل عضلات بزرگ بر عضلات کوچک برتری دارد و هماهنگی عضلات کوچک برای انجام کارهای ظریف دشوار است. انجام کارهای ظریف و دقیق با اشکالاتی همراه است بنابراین دادن تکالیف و مسئولیت‌هایی که نیازمند دقت و ظرافت باشد به مقدار زیاد و در یک نوبت مناسب نیست. عدم انطباق کامل چشم‌ها وجود داشته لذا بهتر است به خواندن کتاب‌هایی با چاپ درشت تشویق شوند (آرسلن و آلن^{۱۴}، ۲۰۲۰). کنترل بدنی خوبی دارند بنابراین می‌توان در فرصت‌هایی مناسب، با بازی‌های پرهیجان ولی بی‌خطر، نظیر بازی‌های دسته‌جمعی که مستلزم نمایش مهارت یا قدرت باشد، در آنان انگیزه ایجاد نمود (موراتیدو و کاراماوو، کاراتزا و شیلینگر^{۱۵}، ۲۰۲۰).

۲. خصوصیات ذهنی^{۱۶}: دانش‌آموزان در این سن علاقه زیاد به یادگیری دارند بنابراین معلمان برای یادگیری مطالب و مفاهیم نیازی به شیوه‌های برانگیختن آنان به فعالیت‌های داوطلبانه ندارد. فقط کافی است به موقع فرصت فعالیت را در اختیار آنان قرار دهند (رفتار کودکان این دوره معمول توسط والدین و معلمان مشخص می‌شود لذا از کمال طلبی و اهداف آرمانی برای تعیین رفتار مناسب آن‌ها باید پرهیز شود). همچنین کودکان در این مقطع سنی، مهارت بیشتری در سخن گفتن دارند تا نوشتن، لذا علاقه زیاد به پاسخگویی بدون توجه به صحیح بودن پاسخ در آنان وجود دارد. به همین سبب کنترل فعالیت کودکان در کلاس مشکل می‌شود (راکانللو، برون‌دینو و مو^{۱۷}، ۲۰۱۹).

۳. خصوصیات اجتماعی^{۱۸}: کودکان این دوره، در گزیدن دوست خوب سختگیری بیشتری دارند و احتمال یک دوست صمیمی کم‌وبیش دائمی دارند. بازی دنیای کودک است و مربیانی که از طریق بازی مفاهیم لازم را به کودکان آموزش می‌دهند، در کار خود توفیق بیشتری کسب می‌نمایند (کار، هوران و الکسیو^{۱۹}، ۲۰۲۰) استانداردهای رفتار کودکان در این دوره معمولاً توسط والدین و معلمان مشخص می‌شود لذا از کمال طلبی و اهداف آرمانی برای تعیین رفتار مناسب آن‌ها باید پرهیز شود (آرسلن و آلن^{۲۰}، ۲۰۲۰).

۴. خصوصیات اخلاقی^{۲۰}: کودکان این دوره به دلیل اهمیت بیش از حدی که برای قواعد و قوانین اخلاقی قائل‌اند به واقع‌گرایی اخلاقی مشهورند. از نظر کودک در این دوره سنی، مسئولیت اعمال افراد مربوط به انگیزه‌ها و نیت آن‌ها نیست لذا نیت و قصد کارها را نمی‌تواند در نظر بگیرد و تنها نتیجه و پیامد رفتار دیگران مهم و قابل توجه است (موراتیدو و همکاران، ۲۰۲۰)، برای کودکان در این سن، خوب بودن به معنی اطاعت از قواعد و قوانین بزرگ‌ترهاست. در این دوره کوچک‌ترین انحراف از یک قانون به نظرشان بی‌قانونی و بی‌عدالتی به نظر می‌رسد لذا میل به لو دادن اشتباهات دیگران در آن‌ها دیده می‌شود (هانین و ون نیو ونهون، ۲۰۱۹). از دیگر خصوصیات اخلاقی در این دوره سنی، خودمداری است. خودمداری مانع از آن می‌شود که کودک بفهمد دیگران دیدگاه‌های متفاوتی دارند و روی سخن و خواسته خود بسیار اصرار می‌ورزند (کار و همکاران، ۲۰۲۰)

^{۱۳}. Physical characteristics

^{۱۴}. Arslan & Allen

^{۱۵}. Mouratidou, Karamavrou, Karatza & Schillinger

^{۱۶}. Mental characteristics

^{۱۷}. Raccanello, Brondino & Moe

^{۱۸}. Social characteristics

^{۱۹}. Carr, Horan & Alexeev

^{۲۰}. Moral characteristics

۵. خصوصیات عاطفی^{۲۱}: کودکان در این دوره سنی، به تدریج از احساسات دیگران آگاه می‌شوند و گاهی به سبب آگاهی از نقاط ضعف و حساسیت دیگران، آن‌ها را آزرده‌خاطر نموده و مورد تمسخر قرار می‌دهند بدون آن‌که بدانند این رفتارشان تا چه حد برای دیگران مخرب و آزاردهنده است (هانین و ون نیو ونهون^{۲۲}، ۲۰۱۹). همچنین کودکان در این دوره عالق‌مندند که معلم خود را خشنود کنند و از اینکه از جانب وی مسئولیتی به آن‌ها سپرده شود لذت می‌برند. واگذاری کارهای نوبتی ساده به آن‌ها و بهره‌گیری از شیوه‌هایی که بتوانند به فرصت‌های یکسانی در جهت یاری‌رساندن و کمک نمودن به معلم خود دست یابند و تأیید او را دریافت کنند حائز اهمیت است (شلدون و اپستین^{۲۳}، ۲۰۰۲).

تأثیر شبکه‌های مجازی بر آموزش عناصر برنامه درسی دانش آموزان

تحولات گسترده و همه‌جانبه‌ای که در پی جهانی‌شدن در عرصه‌های مختلف روی داده است تغییر و بازنگری در اهداف تعلیم و تربیت و به تبع اهداف برنامه‌های درسی را ایجاد می‌نماید بازنگری در هدف‌ها نقطه شروع خوبی برای ایجاد تغییر و تحول است با توجه به ویژگی‌های عصر جهانی‌شدن استنباط می‌شود اهداف برنامه درسی در این عصر:

۱. از اصل یادگیری مادام‌العمر و مستمر پیروی می‌نماید.

۲. از انعطاف‌پذیری بیشتری برخوردار است و در دوره‌های زمانی کوتاه‌تری به‌طور مداوم موردبازنگری و اصلاح قرار می‌گیرد.

۳. هرچه بیشتر به جنبه کاربردی و حل مسئله توجه دارد.

۴. از تنوع سرعت بیشتری برخوردار است (فتحی، محمدرضا؛ سمیرا اسدی و صدیقه هوش‌اند، ۱۳۹۴).

تأثیر آموزش مجازی بر نحوه تعاملات معلم، دانش آموزان و خانواده‌ها

امروزه، نقش و تأثیر چشمگیر فاوا (فناوری اطلاعات و ارتباطات) بر کسی پوشیده نیست. رشد و توسعه دانش، پایه‌پای رشد فناوری به‌خصوص در زمینه اطلاعات و ارتباطات، فرایندهای تدریس و یادگیری را هرزمانی و هر مکانی کرده است. پژوهشگران اذعان دارند که معلم یا استاد مهم‌ترین عامل مؤثر در به کارگیری مناسب رسانه‌هاست و فناوری، سازه‌ای کاراً برای یاددادن‌های مؤثر و مفید می‌باشد. حتی آنان به این حقیقت مهم اشاره دارند که این فرد یا عامل کلیدی (معلم)، عمدتاً جزئی از نظام یاددهی - یادگیری است (رئوف، ۱۳۸۷ ص ۱۰۹).

۱. کاهش ارتباطات خانوادگی

بر اساس مطالعاتی که به‌تازگی درباره انواع مختلف کاربری‌های اینترنت از سوی نوجوانان و زمان اختصاص‌یافته به خانواده صورت گرفته، استفاده از اینترنت، زمانی را که نوجوانان با خانواده‌هایشان سپری می‌کنند، کاهش می‌دهد. نکته قابل توجه این است که فعالیت‌های مختلف، آثار مختلفی داشته‌اند. پرداختن به بازی‌های آنلاین، هم‌زمان سپری‌شده با خانواده و هم‌زمان اختصاص‌یافته به ارتباط با اعضای خانواده را کاهش می‌دهد؛ اما استفاده از اینترنت برای برقراری ارتباط با دوستان کاهش کمی در زمان اختصاص‌یافته به خانواده ایجاد می‌کند؛ به همین ترتیب، به کار بردن اینترنت به‌منظور کارهای درسی زمان اختصاص‌یافته به خانواده را تحت تأثیر قرار نمی‌دهد (لی و چای^{۲۴}، ۲۰۰۷).

۲. تغییر الگوی تعامل^{۲۵} بین والدین و فرزندان

^{۲۱}. Emotional characteristics

^{۲۲} Hanin & Van Nieuwenhoven.

^{۲۳}. Sheldon & Epstein

^{۲۴}. Lee, S. J. and Y.G Chae

^{۲۵}. Interaction pattern

دسترسی به اینترنت در خانه، الگوهای تعامل بین والدین و فرزندان را تحت تأثیر قرار داده و با افزایش تعارضات بین نسلی انسجام خانوادگی را تضعیف می‌کند. خانواده‌ها نظام‌هایی اجتماعی هستند که از طریق سلسله‌مراتب قدرت شکل می‌گیرند که ورود رایانه می‌تواند این سلسله‌مراتب را تغییر دهد؛ زیرا نوجوان در خانواده تبدیل به متخصص می‌شود و سایر اعضا باید از او راهنمایی‌های فنی بگیرند (وات و وایت، ۱۹۹۹، ۲۶).

۳. از بین رفتن تعادل قدرت در خانواده

ورود رایانه به خانه‌ها این قابلیت را دارد که در زمینه قدرت و خودمختاری موجب تعارضات جدیدی شود. نگرانی والدین ممکن است آنان را وادار سازد قوانینی را در خصوص میزان استفاده از اینترنت ایجاد کنند، اما نوجوانان این قوانین را دخالت در امور شخصی و تلاش برای کاهش خودمختاری‌شان می‌دانند. استفاده از رایانه مستلزم دانش و مهارت است و کودکان بیش از والدینشان این مهارت را دارا هستند. هنگامی که نوجوان تبدیل به فردی می‌شود که دیگران برای گرفتن راهنمایی به او مراجعه می‌کنند، تعادل قدرت در خانواده دستخوش تغییر می‌شود. مطالعات نشان داده است که در این موارد، نوجوانان رایانه را انحصاری و استفاده سایر اعضای خانواده را محدود می‌کنند (سعدی پور، ۱۳۹۲).

۴. شکاف نسل‌ها

امروزه با ورود وسایل و فناوری‌های جدید به عرصه خانواده‌ها، مشاهده می‌شود که والدین و فرزندان ساعت‌های متمادی در کنار یکدیگر می‌نشینند؛ بدون آنکه حرفی برای گفتن داشته باشند؛ لذا کمتر نشانه‌هایی از آن نوع خانواده‌هایی مشاهده می‌شود که والدین و فرزندان دورهم نشسته و درباره موضوعات مختلف خانوادگی و کاری باهم گفتگو کنند و نظریات همدیگر را راجع به موضوعات مختلف جویا شوند. در شرایط فعلی روابط موجود میان والدین و فرزندان به سردی گراییده، دو نسل به دلیل داشتن تفاوت‌های اجتماعی و تجربه‌های زیستی مختلف، زندگی را از دیدگاه خود می‌نگرند و مطابق با بینش خود آن را تفسیر می‌کنند (رحیمی، ۱۳۹۰، ص ۱۹).

مزایای آموزش مجازی

منظور از مزایا، مقایسه آموزش مجازی با آموزش سنتی هست و اینکه در این سیر تطبیقی، چه نکاتی هست که ما را به‌سوی آموزش مجازی سوق می‌دهد.

یادگیری در هر زمان و هر مکان و با هر زمینه‌ای

— جهانی بودن یادگیری الکترونیکی

— امکان آموزش و یادگیری برای عموم افراد

— آموزش و یادگیری به‌صورت دوطرفه

— دریافت سریع نتیجه در آموزش و یادگیری

— یادگیری مطالب بیشتر (با استفاده از امکانات مالتی مدیا)

— حفظ منابع و کاهش آلودگی‌های محیطی و صوتی و... (غلامحسینی، ۱۳۸۷).

نتایج

یافته‌های به‌دست‌آمده از این پژوهش نشان داده است که اجرای فرآیند یاددهی یادگیری در مدارس به عوامل مختلفی بستگی دارد که در عصر حاضر آموزش و یادگیری با توجه به پیشرفت فناوری با چالش اساسی مواجهه هست به منظور تبدیل این چالش به فرصت، نیازمند استفاده از فناوری‌های نوین نظیر شبکه‌های اجتماعی برای طراحی آموزشی متناسب با اصول سازنده‌گرایی هستیم چنانچه گفته شد آموزش مجازی فرصت‌های فراوانی در تعلیم و تربیت ایجاد کرده است اما به تنهایی نمی‌تواند زمینه دستیابی به همه هدفهای تربیتی را فراهم کند در فرایند تربیت حضور بدنی در مکان آموزش و ارتباط چهره به چهره ضرورتی است که نمی‌توان نادیده اش گرفت از این رود چنانچه فرض کنیم که در آینده کشور ما امکان‌های فنی به اندازه‌ای گسترش یابد که مدارس و دانشگاه‌ها مجازی شوند آنگاه در کنار پایه‌هایی چون کاهش هزینه و افزایش کارآمدی گسترش آموزش به مناطق دور افتاده و بسیاری فایده‌های دیگر که فقط بخشی از آنها در این پژوهش اشاره شد همچنان این مشکل مهم موجب خواهد شد که زمینه تحقیق برخی هدف‌های مهم تربیت فراهم نشود. با توجه به اینکه فضای مجازی و استفاده از فضای اینترنت آسیب‌های خاص خود را دارند و بر تعاملات معلم، خانواده و دانش‌آموزان اثر گذارند و نحوه صحیح استفاده از این فضاها به مشارکت والدین و معلمان آموزشی و مدیران مدارس نیاز دارد. از آنجایی که کاربران اینترنتی برای یافتن پاسخ سؤالات خود صفحات مختلف اینترنت را مورد جستجو قرار می‌دهند، لذا احساس توانمندی و کارآمدی علمی آن‌ها افزایش می‌یابد و موجب می‌شود که در مسیر آموزش و یادگیری توانمند شوند بر اساس یافته‌های این پژوهش، دانش‌آموزان دوره ابتدایی توسط ابزارهای مجازی مانند فیلم، موسیقی و اسلایدهای متحرک رنگارنگ، بهتر دروس خود را یاد می‌گیرند و برای ادامه فرآیند آموزشی، علاقه بیشتری از خود نشان می‌دهند. دانش‌آموزان دوره ابتدایی، مهارت زیادی در استفاده از اینترنت ندارند به همین دلیل است که میزان گرایش آن‌ها به فضای مجازی بسیار کمتر است. بر اساس مقوله‌ها و مضامین این پژوهش با پرداختن به بررسی کیفیت یادگیری و آموزش مجازی دانش‌آموزان مزایا و معایب آن را به نمایش گذاشته و در کنار پرداختن به ارزیابی فضای مجازی در حالت کلی در دنیای امروز که دانش‌آموزان دوره ابتدایی می‌توانند در دسته‌ی طرفداران این فضا قرار بگیرند با درگیر نمودن ایشان به‌طور غیرمنتظره و به‌صورت اجباری در این‌گونه آموزش و یادگیری، عطش حضور همراه باعلاقه و اشتیاق دانش‌آموزان را تا حدودی کاهش داده است؛ و در ضمن استفاده دانش‌آموزان از شبکه‌های مجازی به بسترسازی مناسب علمی، فرهنگی و توسعه مهارت‌های معلمان و برنامه‌ریزان نیاز دارد. این پژوهش با پژوهش‌های شریفی، فتح‌آبادی، شکری و پاک‌دامن (۱۳۹۸)، صالحی نژاد، درتاج، سیف و فرخی (۱۳۹۸)، فرید (۱۳۹۷) همسو است.

منابع

- باقرزاده همایی، م. (۱۳۹۹). تاثیر عملکرد آموزش در فضای مجازی در تعاملات یادگی و یادگیری. پژوهشنامه اورمزد، (۵۱) (ضمیمه شماره ۲)، ۱۳۵-۱۲۶. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=۵۱۲۹۶۷>
- بابایی، حمیده و درخشان فرد، سمیرا و سلطانی گول، سینا. (۱۳۹۵)، تاریخچه آموزش الکترونیکی، دومین همایش ملی کامپیوتر، فناوری اطلاعات و ارتباطات اسلامی.
- تسنیم (۱۳۹۸) پیشنهادها کاربردی به معلمان برای استفاده از ظرفیت فضای مجازی و تدریس آنلاین <https://www.tasnimnews.com>.
- تقی پور ظهیر، علی (۱۳۸۷) برنامه ریزی درسی برای مدارس ابتدایی در هزاره سوم، تهران: آگه.
- تایلر، رالفوینفرد (۱۳۷۶) اصول اساسی برنامه ریزی درسی و آموزشی. ترجمه علی تقی پور ظهیر، تهران: انتشارات آگاه.
- جان قربان، کامران. (۱۳۹۶) آموزش الکترونیکی در مدارس و ضرورت آن چیست؟ <https://pafcoerp.com>.
- دلاور، علی (۱۳۹۲) روش تحقیق در روان شناسی و علوم تربیتی، تهران، ویرایش، چاپ ۳۶.
- رحیمی، محمد (۱۳۹۰) عوامل اجتماعی مؤثر بر شکاف نسلی مطالعه موردی: شهر خلخال. پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی: واحد تهران مرکز
- سراجی، فرهاد. عطاران، محمد. (۱۳۹۷) یادگیری الکترونیکی، چاپ سوم. همدان: مرکز نشر دانشگاه بوعلی سینا
- سعدی پور، اسماعیل (۱۳۹۲) بررسی اثرات اینترنت بر خانواده های ایرانی دارای فرزند نوجوان. پژوهش های ارتباطی. دوره ۲۰ شماره ۷۶. ص ۱۶۹-۱۴۳.
- شریفی، محمد؛ فتح آبادی، جلیل؛ شکری، امید، پاکدامن، شهلا (۱۳۹۸) تجربه آموزش الکترونیکی در نظام آموزشی ایران؛ پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، دوره ۷، شماره ۱ ص ۲۴-۹.
- عدلی پور، صمد، میر محمد تبار، سید احمد و قاسمی، وحید (۱۳۹۳) تاثیر شبکه اجتماعی گام بوک بر هویت فرهنگی جوانان شهر اصفهان، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، دوره هفتم، شماره ۱، ص، ۲۸-۱
- غلامحسینی، لیلا (۱۳۸۷)، یادگیری الکترونیکی و جایگاه آن در نظام آموزش دانشگاهی، مجله دانشکده پیراپزشکی آجا، ۳ (۲)، ۲۸-۳۵
- فتحی، محمدرضا و اسدی، سمیرا و هوشند، صدیقه، (۱۳۹۴)، برنامه درسی و بررسی شبکه های مجازی، فرصت ها و تهدیدها، اولین اجلاس ملی علوم مدیریت نوین و برنامه ریزی فرهنگی اجتماعی ایران، تهران
- فرج اللهی، مهران؛ معینی کیا، مهدی و عباسی، رضا. (۱۳۹۲) بررسی موانع بهره گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات در فرآیند تدریس و یادگیری از دیدگاه دبیران ناحیه دو استان قم. فصلنامه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، سال سوم، شماره ۳ صفحات ۷۰-۵۷
- فرید، سهیل و قاسمی، ابراهیم و عبادی، پویا و حاضری، هادی، (۱۳۹۶) بررسی ابعاد تربیتی فضای مجازی در آموزش و پرورش، سومین اجلاس بین المللی پژوهش در علوم و مهندسی، <https://civilica.com/doc/۶۷۷۵۲۴>
- مهر محمدی، علی، (۱۳۸۱) برنامه ریزی درسی نظرگاه ها رویکردها و چشم اندازها، نشر دانشگاهی، تهران
- موحد محمدی، حمید. (۱۳۸۲) آموزش کشاورزی، تهران: انتشارات موسسه توسعه روستایی ایران چاپ اول، صفحات ۹۸-۱۰۲

میرانی سرگزی، نرگس و حیدری آبروان، محمدجواد و عسکری، مهتاب و خوش خواهش، رؤیا، (۱۳۹۹) کرونا و چالش‌های آموزش مجازی در ایران، دومین اجلاس روانشناسی، علوم تربیتی، علوم اجتماعی و مشاوره، <https://civilica.com/doc/۱۱۱۴۰۱۸>.

هدایتی، فریفته (۱۳۹۹) کرونا و فرصت آموزش مجازی. <https://www.iribnews.ir/۰۰BHCD>.

Arslan, G. & Allen, K. A. (۲۰۲۰). Complete Mental Health in Elementary School Children: Understanding Youth School Functioning and Adjustment. *Current Psychology*, ۲۳ (۱): ۱-۱۰.

Carr, M. Horan, E. Alexeev, N. Barned, N. Wang, L. & Otumfuor, B. (۲۰۲۰). A longitudinal study of spatial skills and number sense development in elementary school children. *Journal of Educational Psychology*, ۱۱۲ (۱): ۵۳.

Carr, M. Horan, E. Alexeev, N. Barned, N. Wang, L. & Otumfuor, B. (۲۰۲۰). A longitudinal study of spatial skills and number sense development in elementary school children. *Journal of Educational Psychology*, ۱۱۲ (۱): ۵۳.

Hanin, V. & Van Nieuwenhoven, C. (۲۰۱۹). Emotional and motivational relationship of elementary students to mathematical problem-solving: a person-centered approach. *European Journal of Psychology of Education*, ۳۴ (۴): ۷۰۵-۷۳۰.

Lee, S. J. and Y.G Chae (۲۰۰۷). Children's Internet Use in a Family Context: Influence on Family Relationships and Paternal Mediation. *Cyber Psychology and Behavior*. Vol ۱۰. No ۲: ۶۴۰-۶۴۴.

Mouratidou, K. Karamavrou, S. Karatza, S. & Schillinger, M. (۲۰۲۰). Aggressive and Socially Insecure Behaviors in Kindergarten and Elementary School Students: a Comparative Study Concerning Gender, Age and Geographical Background of Children in Northern Greece. *Social Psychology of Education*, ۲۳ (۱): ۲۵۹-۲۷۷.

Mouratidou, K. Karamavrou, S. Karatza, S. & Schillinger, M. (۲۰۲۰). Aggressive and Socially Insecure Behaviors in Kindergarten and Elementary School Students: a Comparative Study Concerning Gender, Age and Geographical Background of Children in Northern Greece. *Social Psychology of Education*, ۲۳ (۱): ۲۵۹-۲۷۷.

Raccanello, D. Brondino, M. Moè, A. Stupnisky, R. & Lichtenfeld, S. (۲۰۱۹). Enjoyment, boredom, anxiety in elementary schools in two domains: Relations with achievement. *The Journal of Experimental Education*, ۸۷ (۳): ۴۴۹-۴۶۹.

Sheldon, S. B. & Epstein, J. L. (۲۰۰۲). Improving student behavior and school discipline with family and community involvement. *Education and urban society*, ۳۵ (۱): ۴-۲۶.

Watt, D. and J. M White (۱۹۹۹). Computers and the Family Life: A Family Developmental Perspective. *Journal of Comparative Family Studies*. Vol ۳۰. No ۱: ۱-۱۵.